

BALKAN TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

BAL-TAM

TÜRKLÜK BİLGİSİ

2

Prizren
Mart - 2005

görünebilir. Ancak 1572 yılında aynı sancakta 20.330 kişinin Mehmed, Ali, Hasan vs. gibi Arapça kökenli adlar da dahil olduğu halde 1.110 civarında ad kullanmış olduklarını düşünecek olursak 1525 yılında baba adlarında 949 Türkçe ismin kullanılmış olmasının önemi daha iyi anlaşılacaktır.

TABLO I: Adana Sancağında 1525 Yılında En Çok Kullanılan Türkçe Adlar.

Sıra	ADLAR	Oğul Adı		Baba Adı	
		Sayı	%	Sayı	%
1	DURMUŞ	109	0.611	66	0,468
2	SEVİNDİK	107	0.601	101	0,716
3	HÜDAVERDİ	98	0.549	4	0.028
4	DURAK	87	0.488	11	0,078
5	ÇALABVERDİ	66	0.381	27	0,191
6	TANRIVERDİ	63	0.353	27	0,191
7	BUDAK	52	0.291	4	0.028
8	GÜVENDİK	49	0.274	43	0,305

Alaman, Kazak Türkçesi'nde "başbozuk asker, gayr-ı muntazam" anlamlarına geldiği gibi¹ Türkiye Türkçesinde de "alası çok, alaca" anlamlarında kullanılmaktadır. *Kara* ve *Karaman* gibi Anadolu'da renk ifade eden bu isimlerden *Alaman* daha az kullanılmaktadır. *Kara* isminin çok esmer siyahımsı anlamı Adana için daha çok yakışmakta ise de mühtediler arasında *Kara* ismi veya sıfatı taşıyan kişilerin çokluğu bu ismin "dışarıdan gelme"yi ifade etmesinin daha kuvvetli ihtimal olduğunu düşündürmektedir. *Karaman* 1049 yılında Peçenek başbuğlarından birisinin adı idi². Konya çevresinde kurulan büyük Türkmen beyliği ise Karaman Oğulları adını taşımaktaydı.

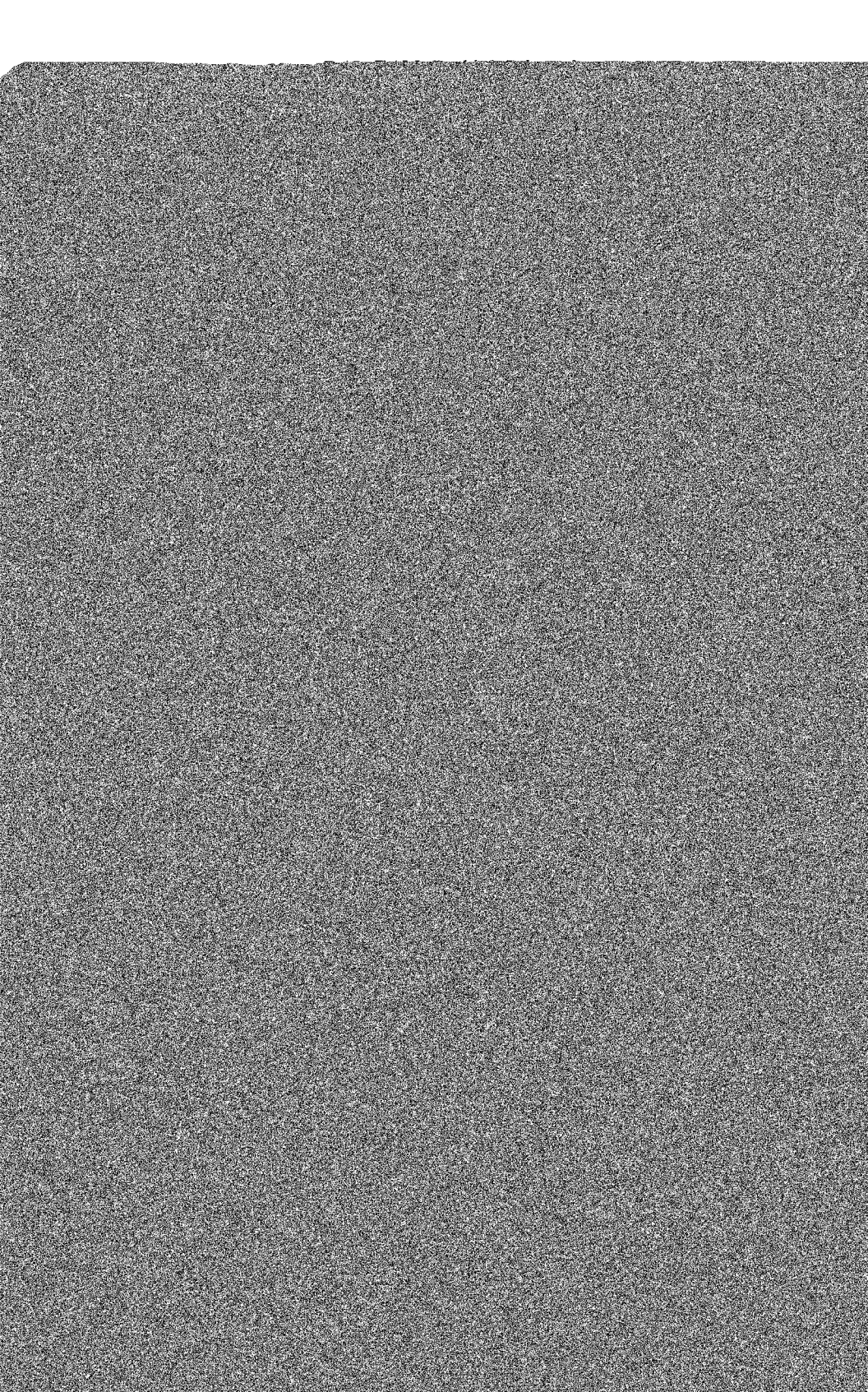
TABLO II: Renk Gösteren Adlar.

Sıra	ADLAR	Oğul Adı Sayı	Baba Adı Sayı
1	Ala	0	2
2	Aladağ	1	1
3	Alaca		

TABLO IV: Yayla İle İlgili Adlar.

Sıra	ADLAR	Oğul Adı	Baba Adı
		Sayı	Sayı
1	Yayla	4	2

kullanılmakta ve Orta Asya isim geleneğini sürdürmekteydi. Bunlardan *Avunduk, Dönmez, Eslemez, Gördü, Korkmaz, Ürkmez, Ulumaz, Yanmaz*

Beyi (0-2), *Can Paşa* (23-5), *Er Paşa* (1-0), *Kara Paşa* (1-4), *Nur Paşa* (0-1) olarak sayılabilir.

Yukarıda *Uğurlu* ismi üzerindeki dururken *Kara* sıfatının anlamından da söz etmiştik. Belgemizde *Kara* adını taşıyan 12 kişi görülmektedir. İsimlerinin başında “kara” kelimesini bir sıfat olarak taşıyan *Kara Sadi*, *Kara Halil* gibi 58 ayrı isimde 229 kişi bulunmaktadır. *Kara Mehmed* ismini 31 kişi taşımaktadır. *Mehmed* ismi XVI. yüzyılda bütün Anadolu’da en çok kullanılan isim olduğundan *Kara Mehmed* isminin de birinci sırada bulunması son derece normaldir. *Kara Ali* (26) ve *Kara Ahmed* (25) isimleri için de durum aynıdır. Ancak *Kara Uğurlu*, *Kara Mübarek*, *Kara Said*, *Kara Yusuf* gibi genelde mühtedilere verilen belli isimlerde geçen *Kara* sıfatı bunların İslam toplumuna dışarıdan katıldıklarını ifade etmek üzere kullanılmıştır.

Milliyet ifade eden isim ve sıfatlardan en çok kullanılanı *Bulgar* ismidir. Ancak bu artık bir sıfat olarak değil müstakil bir isim gibi kullanılmaktadır. Ancak *Acem Ahmed*, *Acem Ali* gibi veya *Arab Hüseyin*, *Arab Ali* gibi isimler bizi doğrudan milliyet farkını düşündürmektedir. *Çerkes* adı ise doğrudan ad olarak 2 kişi tarafından kullanılmıştır. *Rum* adı ise 1 kişiye verilmişti. Boy ve kabile adı olarak geçen isimler *Tatar*, *Kınık*, *Bayındır*, *Salur* isimleridir. İsimlerin başında veya sonunda gelerek etnik durum veya boy, kabile gösteren isimler ise şunlardır: *Asaf Yiva*, *Kınık Hamza*, *Kösece Döğër*, *Kürd Ahmed*, *Kuyumcu Acem*, *Tat Ahmed*, *Tatar Ahmed*, *Varsak Ali*. Her ne kadar Evliya Çelebi 1671 yılında Adana’da Tat olmadığını söylüyorsa da arşiv belgemize göre az da olsa bir Tat unsur bulunmaktadır. Varsaklar her ne kadar yoğun olarak Tarsus ve Maraş yöresinde yaşamaktaydılar. Adana sancağında da belli bir Varsak Türkmelinin bulunduğu onomastik verilerden anlaşılmaktadır.

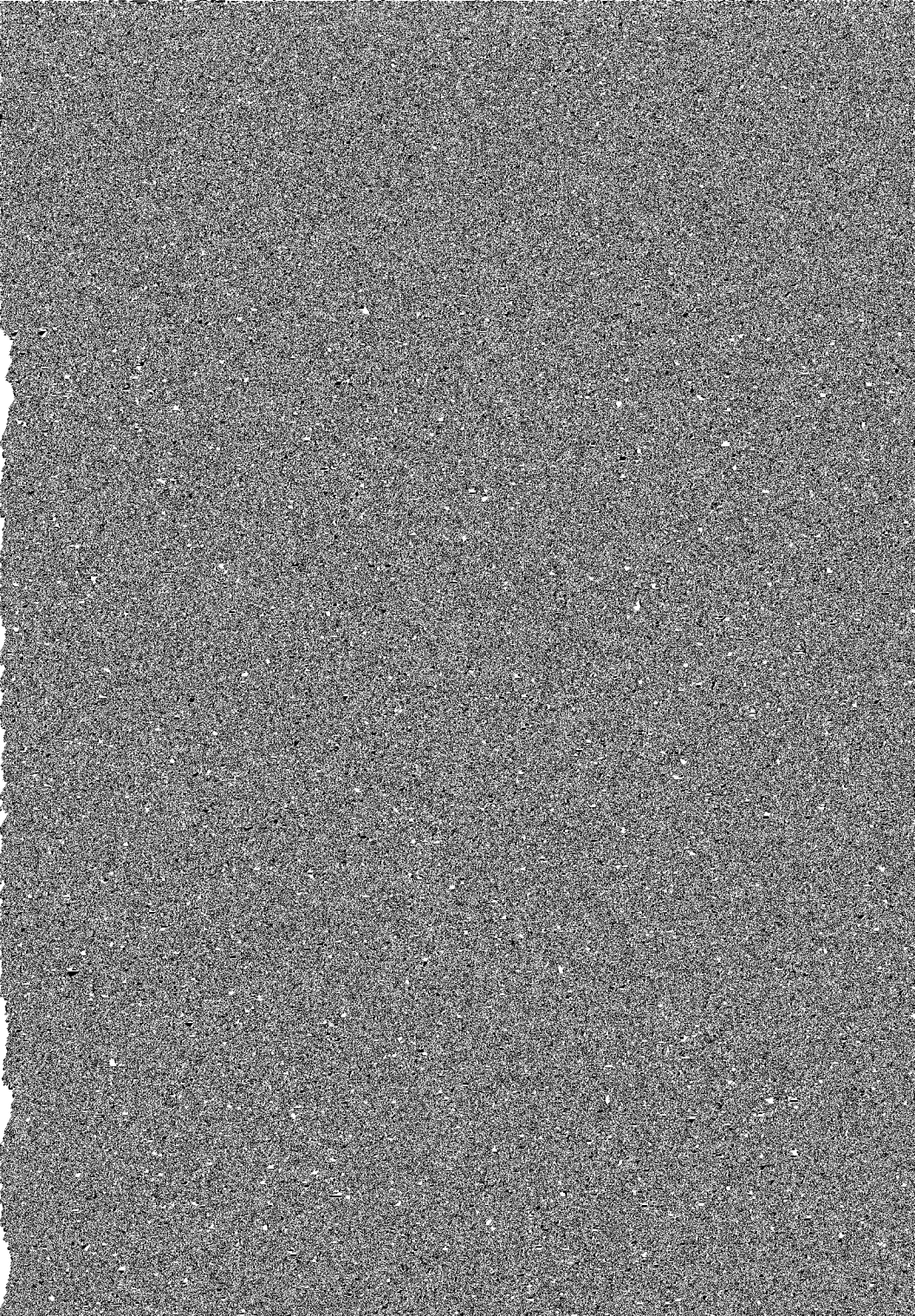
Türkçe kişi adları üzerine yaptığımız bu çalışmada *Mehmed*, *Ahmed* ve *Ali* gibi Arapça kökenli İslâmî isimler üzerinde durmadık. Ancak isim verme gelenğinde bir ipucu bulmak umuduyla oğul ve kardeş adlarına baktık. Örnek olarak *Musa veled-i Sülü* bir çiftlik sahibi idi. 1525 tahriri yapıldığında babası *Sülü* ölmüştü. *Musa*’nın 4 oğlu vergi verecek yaşta oldukları için deftere kayıtlı idiler. Küçük erkek çocuklar ve kız çocuklar vergi vermedikleri için deftere yazılmıyorlardı. *Musa*’nın 4 oğlu sırasıyla: *Ali*, *Ömer Bey*, *Hamza* ve *Mehmed* idi. Normal olarak babasının ismini ilk erkek çocuğuna koyması gerekirken 4 oğlundan hiçbirisine *Sülü* ismini vermemiş. Belki de *Musa*’nın ağabeyi, oğluna *Sülü* ismini koyduğu için *Musa* bu ismi koymadı. Aynı şekilde 3 oğlu olan *Mehmed* isimli bir Türkmelin, çocuklarına *Ahmed*, *Mustafa* ve *Yusuf* diye ad vermiş ölmüş bulunan babasının ismi olan *Halil* ismini vermemişti. 5 oğlu olan *İsmail* çocuklarına sırayla *Musa*, *Mustafa*, *Mehmed*, *İsa*, *Ahmed* isimlerini

vermişti. Bu isimlendirmelerde bazen *İlbeyi*, *Gülbeyi* gibi isimlerin ahenkli olmasına dikkat ediliyorsa da yukarıdaki örneklerde bunu pek göremiyoruz.

Çocuklara isim vermede meslek gruplarının da rolü gözlenmektedir. XVI. yüzyılda medrese öğrencileri tahrir defterlerine daha çok "muhasıl" veya uzun şekliyle "muhasıl-ı ilm" olarak kayıt edilmekteydiler. Kadı, imam, müezzin gibi ilmiye sınıfına mensup kişilerin isimleri alt alta yazılıp incelendiğinde ise ilk olarak göze çarpan husus isimlerde Arapça olma oranının artmasıdır. Başta *Muslihiddin* olmak üzere *Evliya*, *Enbiya*, *Abdurrahman*, *Abdullatif* gibi isimler ilmiye mensupları tarafından ve dolayısıyla bunların oğulları tarafından daha

TABLO V: Türkçe Kişi (Oğul) Adlarının Oransal Olarak Karşılaştırılması ¹.

Sıra	ADLAR	TD.450 Adana		TD.143 Kastamonu		TD.154 Afyonkarahisar		TD.74 Ankara	
		Kişi Adı	%	Kişi Adı	%	Kişi Adı	%	Kişi Adı	%
1	DURMUŞ	109	0.611	175	0.502	299	0.908	98	0.365
2	SEVİNDİK	107	0.601	147	0.422	154	0.416	110	0.410
3	HÜDAVERDİ	98	0.549	28	0.080	185	0.500	111	0.413
4	DURAK	87	0.488	24	0.069	122	0.329	62	0.231
5	ÇALABVERDİ	66	0.381	22	0.063	19	0.051	63	0.235
6	TANRIVERDİ	63	0.353	0	0	2	0.005	1	0.004
7	BUDAK	52	0.291	92	0.264	353	0.954	135	0.503
8	GÜVENDİK	49	0.274	54	0.155	117	0.316	66	0.246
9	TUR ALİ	43	0.241	42	0.120	77	0.207	44	0.164
10	BULGAR	40	0.224	3	0.009	45	0.122	44	0.164
11	KARAMAN	35	0.196	11	0.032	29	0.078	1	0.004
12	DÜNDAR	34	0.190	2	0.006	8	0.022	5	0.019
13	AYDOĞMUŞ	29	0.162	0	0	139	0.376	4	0.015
14	İL BEYİ	26	0.145	0	0	3	0.008	0	0
15	KAYA	23	0.129	28	0.080	53	0.143	44	0.164
16	DEDE	21	0.117	52	0.149	123	0.332	20	0.074
17	AYDIN	15	0.084	95	0.272	150	0.405	95	0.354
18	TAŞTEMÜR	15	0.084	0	0	1	0.003	0	0
19	JULAS	14	0.078	0	0	11	0.030	6	0.023

10	KARACA	22	0,156	24	0.118	38	0.145	56	0.204	40	0.211
11	AYDIN	21	0,148	25	0.123	92	0.352	116	0.422	84	0.443
12	ÇAKIR	21	0,148	6	0.029	0	0	23	0.084	1	0.005
13	GÖÇ ERİ	20	0,141	6	0.029	3	0.011	26	0.095	9	0.047
14	DÜNDAR	18	0,127	3	0.015	1	0.003	11	0.040	5	0.026
15	TORASAN	18	0,127	0	0	0	0	0	0	0	0
16	ARMAGAN	16	0,113	13	0.064	7	0.026	32	0.116	9	0.047
17	KARA	16	0,113	7	0.034	1	0.003	43	0.157	32	0.169
18	TURA HAN	16	0,113	1	0.005	9	0.034	27	0.098	3	0.016
19	ERDOĞDU	15	0,106	1	0.005	0	0	39	0.142	2	0.011
20	BULGAR	12	0,085	0	0	2	0.007	6	0.022	24	0.127
21	İLALDI	12	0,085	0	0	0	0	9	0.033	0	0
22	AYKUD	11	0,078	0	0	0	0	33	0.120	25	0.132
23	DURAK	11	0,078	17	0.073	17	0.065	81	0.302	50	0.264
24	ORUÇ	11	0,078	40	0.196	67	0.256	138	0.502	35	0.185
25	TIMURTAŞ	11	0,078	8	0.039	2	0.007	0	0	0	0
26	KAYA	10	0,071	20	0.098	77	0.294	31	0.113	58	0.306
27	BALI	9	0,063	214	1.049	117	0.448	413	1.503	231	1.218
28	KULKAL	9	0,063	35	0.172	0	0	11	0.040	9	0.047
29	TANRIVERMİŞ	9	0,063	2	0.10	24	0.091	37	0.135	14	0.074
30	BEGENDİK	8	0,056	1	0.005	0	0	15	0.055	0	0
31	DEDE	8	0,056	36	0.176	70	0.268	63	0.229	22	0.116
32	ULAŞ	8	0,056	1	0.005	0	0	6	0.022	5	0.026
33	TURGUD	7	0,049	81	0.397	5	0.019	127	0.462	48	0.253
34	DURDU	6	0,043	1	0.005	2	0.007	19	0.069	35	0.185
35	SATILMIŞ	6	0,043	20	0.098	76	0.291	158	0.575	45	0.237
36	BUDAK	4	0,028	27	0.132	80	0.306	164	0.597	88	0.464
37	HÜDAVERDİ	4	0,028	27	0.132	46	0.175	110	0.400	57	0.301
38	KARAGÖZ	4	0,028	51	0.250	1	0.003	16	0.058	15	0.079
39	KURD	4	0,028	27	0.132	3	0.011	26	0.095	1	0.005
40	BEKTAŞ	3	0,021	16	0.078	12	0.045	34	0.124	12	0.063
41	GUNDOĞMUŞ	3	0,021	0	0	0	0	33	0.120	0	0
42	İNE BEY	3	0,021	26	0.127	1	0.003	50	0.182	49	0.258
43	SUNKUR	3	0,021	0	0	0	0	0		1	0.005
44	ARSLAN	2	0,014	30	0.147	19	0.072	56	0.204	14	0.074
45	AYDOĞDU	2	0,014	4	0.020	0	0	4	0.015	0	0
46	YAYLA	2	0,014	0	0	0	0	104	0.379	11	0.058
47	BAYRAM	1	0,007	61	0.299	88	0.336	97	0.353	57	0.301
48	İNE BEYİ	1	0,007	1	0.005	34	0.130	93	0.339	9	0.047
49	AYVATI	0	0	1	0.005	0	0	87	0.317	126	0.664
50	AYVAZ	0	0	13	0.064	18	0.068	175	0.637	118	0.622